

DOCUMENTEREN

HERKENNEN EN VERZAMELEN

[benoemen](#) - [in kaart brengen](#) – [registreren](#) – **documenteren** – waarden - [verwerven](#) - [selecteren](#) – herbestemmen

Wat?

Documenteren van immaterieel erfgoed is **informatie verzamelen en bijhouden** over die praktijk.

Er bestaat een heel gamma aan **informatiedragers**. Sommige **ontstaan spontaan** binnen een proces, zoals scheepslogboeken, maquettes van gebouwen, filmpjes op je smartphone, krantenartikels, persoonlijke dagboeken of schetsboeken, foto's op Facebookpagina's en zo meer. Die blijken nadien ook gebruikt te kunnen worden om een praktijk te documenteren. Andere informatiedragers worden gemaakt met de bewuste **bedoeling om te documenteren**. Daarbij kan je denken aan handleidingen, interviews, fotoreportages, knipselcollecties, audiovisuele opnames, een kunstopdracht en ga zo maar verder. Documenteren als borgingsmaatregel is een **bewust proces**. Het vraagt wat **reflectie**, soms zelfs bewustwording. Welke informatie vindt men belangrijk om vast te leggen en te delen? Wat daarvan wil men ook voor langere tijd bewaren (zie later ook bewaren)? Documenteren kan dan helpen om de kennis over de eigen immaterieel-erfgoedpraktijk verder te **verdiepen**, te **verklaren** en te **delen**.

Hoe documenteren?

Documenteren als borgingsmaatregel vraagt dus bewuste keuzes over welke informatie men wil verzamelen en bijhouden. Informatiedragers die eerst spontaan ontstonden, kunnen zo mee een plek krijgen naast bewust gemaakte bronnen.

Je kan een of meer **deelaspecten** van je immaterieel-erfgoedpraktijk documenteren:

- diverse beoefenaars en betrokkenen;
- verschillende activiteiten en handelingen;
- evoluties en invloeden;
- betekenissen, waarden en sfeerbeelden;
- verschillende perspectieven op het immaterieel erfgoed;
- ...

Omdat immaterieel erfgoed voortdurend in beweging en verandering is, kan documenteren een **momentopname** zijn (bv. verslag van een bestuursoverleg), maar het kan ook een **langdurig proces** zijn om de evoluties vast te leggen (bv. jaarlijkse fotoreportage).

Er kunnen dus meerdere interesses en benaderingen zijn om met het documenteren aan de slag te gaan. Bespreek dit dus zeker zodat iedereen die betrokken is bij het documenteren zeker weet waarover je precies praat.

De perspectieven van erfgoedbeoefenaars en erfgoedbeheerders kunnen elkaar daarbij mooi aanvullen. Ze kunnen **elkaar bevragen** en zo elkaar doen stilstaan bij wat vanzelfsprekend lijkt. Wat voor de ene logisch lijkt om te documenteren, is dat voor de ander nog niet. Details die onbelangrijk lijken worden zo toch plots betekenisvol. En het biedt kansen om de (soms stilzwijgende) waarden en betekenissen van praktijken aan de oppervlakte te krijgen.

Erfgoedorganisaties kunnen op meerdere manieren met erfgoedbeoefenaars aan de slag gaan rond het documenteren van immaterieel erfgoed. Zo kunnen erfgoedorganisaties mee nadenken en zoeken naar een goede manier om de immaterieel-erfgoedpraktijk te documenteren. **Men kan leren van elkaars manier om informatie te bundelen en te systematiseren.** Het is ook goed om samen stil te staan bij een aantal vragen zoals

- Welke aspecten mag men documenteren en welke misschien liever niet?
- Welke mensen laat je aan het woord om de verschillende perspectieven aan bod te laten komen?
- Wat doe je met visies of ervaringen die botsen?
- In welke mate kan en mag je de resultaten van het documenteren delen?
- En met wie mag je die resultaten delen?

Erfgoedorganisaties kunnen helpen bij het creëren van transparantie over de betekenis en gevolgen van verschillende rechten (bv. GDPR, auteursrechten). De vragen rond **rechten** zijn in ieder geval belangrijk wanneer een erfgoedbeheerder samen met erfgoedbeoefenaars wil documenteren of reeds opgebouwde documentatie opneemt. Zo zou een vereniging ervoor kunnen kiezen om vergaderverslagen over te dragen aan een archief om die daar beter te laten bewaren. Maar dat wil nog niet zeggen dat de vereniging het prettig vindt dat elke onderzoeker daar inzage in krijgt. Een vereniging kan foto's van bijeenkomsten in bewaring geven aan een erfgoedbewaarder. Als die organisatie daarna de foto's opneemt in een online database, dan kunnen onderzoekers met zoekmachines en artificial intelligence mensen in de foto's beginnen identificeren. Gaan alle geportretteerden daarmee akkoord? Een museum dat een documentaire laat maken over een traditie, beschikt op het einde over een montage, maar ook over een hoeveelheid ruw materiaal. Mag ook dat ruwe filmmateriaal ergens opgeslagen worden? En wie heeft dan die hard copy: de documentairemaker, het museum, een of meerdere erfgoedbeoefenaars, ...? Naast het formuleren van die rechten in functionele afsprakenkaders of overeenkomsten, kunnen erfgoedorganisaties ook breder informeren over de betekenis en impact van rechten zodat erfgoedbeoefenaars het bredere gamma aan mogelijkheden kent en daar bewuste keuzes in kunnen nemen. Zo krijgen zij de kans om nog beter ruimte te creëren voor hun belangen.

Documenteren levert documentatie op die kan bijdragen aan het borgen van immaterieel erfgoed. Erfgoedbeheerders kunnen meestal goede **bewaaromstandigheden** bieden voor die documentatie. Via **databaseer** kan je nadien al die bronnen terug vinden. Het kan dus interessant zijn voor erfgoedbeheerders om daarvoor samen te werken. Daarbij zijn goede afspraken nodig over de **toegankelijkheid** van het documentatiemateriaal. Krijgen de erfgoedbeoefenaars prioritair toegang tot de documentatie over hun praktijken? Behouden zij hun rechten wanneer er archiefbestanden of collecties herschikt of afgestoten worden? Op welke manier kan men ethisch omgaan met contactgegevens (bv. GDPR-regelgeving), auteursrechten, gebruiksrechten en eigendomsrechten?

Waarom documenteren?

Als mensen hun immaterieel-erfgoedpraktijk documenteren, dan doen ze dat veelal vanuit een interne logica. Tijdens het documenteren, illustreren ze en **leggen ze vast wat zij belangrijk vinden**. Zowel de soort bronnen als de manier waarop ze die bundelen en ordenen vertelt iets over de beoefenaars en hun immaterieel-erfgoedpraktijk. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het documenteren van de spirituele betekenis van een Mariabeeld, de functie van een ontwerpschets van een architect of de emotionele waarde van het clublied van voetbalsupporters. Meer dan eens is dat vastleggen niet het doel op zich. Ze documenteren om te kunnen delen, zichtbaar maken, sensibiliseren, promotie voeren, contextualiseren, doorgeven, gebruiken tijdens een workshop of opleiding, ... De keuze van dit **doeleinde bepaalt mee welke informatie ze bewaren en hoe ze die structureren**.

Als erfgoedbeoefenaars en -betrokkenen documentatie toevertrouwen aan een erfgoedorganisatie dan dragen ze dus niet alleen de zorg voor de informatiedragers over, maar ook voor de bijbehorende praktijken, waarden en betekenissen. Erfgoedorganisaties krijgen de rol van '**custodian**' met de verwachting om voor erfgoed te zorgen als een goede ouder. Dus niet alleen de zorg voor het materiële (of digitale) erfgoed telt mee, maar ook de rollen die deze kunnen spelen voor (de dynamiek van) de immaterieel-erfgoedpraktijk.

Documenteren krijgt bij verschillende erfgoedorganisaties een **andere status**. Archieven geven documentatie doorgaans na ontvangst de status van **archiefbestand**. In bibliotheek is het vaak eerder een thematische (**deel**)collectie. En in een museum gaat het geregeld om **contextinformatie** bij een object of deelcollectie.

Voor erfgoedbeheerders past het dus vaak in een **collectiebeleid** (of verzamelbeleid). Kan de documentatie iets vertellen over hun kernthema's, een deelcollectie of een object? In veel gevallen zijn de materiële dragers (archiefbestanden, publicaties, objecten) het vertrekpunt van hun werking. Erfgoedbeheerders maken de resultaten van het documenteren daarbij geregeld nadien tot bron of object. In

andere gevallen is het voor erfgoedorganisaties interessant om immaterieel erfgoed te documenteren om de **context en evoluties** te begrijpen. Daarmee kunnen ze het erfgoed ook genuanceerd en mooi in een **presentatie** (bv. tentoonstelling, documentaire) tonen. Meestal kijken erfgoedorganisaties daarmee naar immaterieel-erfgoedpraktijken met een externe blik: hun betrokkenheid is niet altijd dezelfde als deze van erfgoedbeoefenaars. Organisaties kunnen daarnaast zeker ook inzetten op het **sensibiliseren, informeren en/of begeleiden** van erfgoedbeoefenaars en -betrokkenen zodat die vanuit hun eigen blik hun immaterieel-erfgoedpraktijk documenteren. Zo dragen erfgoedorganisaties bij aan bewustwording en dragen ze mee zorg voor de variatie, meerstemmigheid en gelaagdheid van immaterieel-erfgoedpraktijken.

Hierbij even samenvattend een lijstje van vragen om te overwegen voor je aan het documenteren slaat:

- Welke deelaspecten van je immaterieel-erfgoedpraktijk wil je precies documenteren? Wie beslist daar over?
- Waarom wil je precies documenteren? Wat wil je er precies mee bereiken? Gaat iedereen akkoord?
- Wie betrek je bij het documenteren? Welke perspectieven komen daarbij aan bod?
- Welke documentatie bestaat al? Wat wil je misschien nog aanvullen? Past dit binnen een strategie?
- Wil je documentatie ook op lange termijn bewaren? Wie kan dit dan het beste doen? Wat betekent dat voor het gebruik en de toegankelijkheid ervan?
- Wil je documentatie ook ontsluiten of presenteren? Wie mag daar mee over beslissen?
- Welke rechten komen er kijken bij het documenteren? En bij het eventueel bewaren of ontsluiten ervan? Hoe kan je ervoor zorgen dat er volledige transparantie bestaat zodat erfgoedbeoefenaars een geïnformeerde keuze kunnen maken?

Meer lezen?

Documentation and inventorying

Deze UNESCO-presentatie overloopt uiteenlopende aspecten van het documenteren van immaterieel-erfgoedpraktijken.

Hoe 'levend erfgoed' documenteren? Borgen voor morgen.

Dit artikel overloopt enkele praktijken die het CAG samen met de beoefenaars documenteerde en de keuzes die daarbij kwamen kijken.

CEMPER: Praktijkwijzer. Documenteren

De vragen, tips en bouwblokken in deze praktijkwijzer van CEMPER bieden houvast wanneer je immaterieel erfgoed wil beginnen documenteren.

Voorbeelden uit de praktijk

© Centrum Agrarische Geschiedenis

Toolbox Focus Vakmanschap

De Toolbox Focus Vakmanschap is een praktische gids voor erfgoedorganisaties bij het filmen en borgen van vakmanschap en immaterieel erfgoed. Het biedt een basismethodologie voor het audiovisueel documenteren, beproefd door elf pilootprojecten. Leren 'hoe het werkt', onderzoeken, zichtbaarheid geven, promotie maken of inzetten voor educatie: de toolbox toont hoe elk van die doeleinden een andere

[Neem hier een kijkje.](#)

documenteren - communiceren - presenteren - bevorderen - aanleren - **onderzoeken**

Field recordings van Simon Van Honacker

Simon Van Honacker studeerde Mediakunst aan KASK Gent. Voor zijn afstudeerproject 'Observaties in Vlaanderen' maakte hij een reeks field recordings. Dit zijn opnames die de geluiden uit een omgeving vastleggen: niet alleen specifieke activiteiten, maar ook de collectieve sfeer en ambiance van het moment. Simon documenteerde zo tal van evenementen en bijeenkomsten zoals de Pompoenregatta in Kasterlee, de Paasmis in Lichtervelde en de Ronde van Vlaanderen.

[Neem hier een kijkje.](#)

documenteren - presenteren

© Simon Van Honacker

© Frauke Verreyde

Het erfgoed van Circus Ronaldo

[Circus Ronaldo](#) is een gerenommeerd gezelschap op het snijvlak van circus en theater. Het gaat al zeven generaties terug in de tijd. Dus aan erfgoed geen gebrek: van foto's en krantenknipsels en dagboeken tot decors en props. En daarnaast natuurlijk ook de verschillende vaardigheden en ambachten die doorheen de generaties worden doorgegeven. Samen met [Erfgoedcel Mechelen](#) wonnen ze advies in van diverse experts bij het [Stadsarchief Mechelen](#) het [Circuscentrum](#) en [CEMPER](#). Men kwam daarmee tot een rubricering. Een team vrijwilligers sorteerden en verwerkten het materiaal. Naast het inventariseren en systematiseren van het archiefmateriaal, maakte men ook een podcast en enkele video's.

[Neem hier een kijkje.](#)

registreren - **documenteren** - presenteren - **bewaren**

In the Pocket

Het project 'In the Pocket' van [Imagine IC](#) draaide om 'broekzakarchieven'. Dat zijn archieven die velen onder ons mee dragen: archieven op de smartphone. Velen onder ons documenteren er -soms onbewust- de kleine en grote gebeurtenissen in hun leven mee. Drie jaar lang documenteerde Imagine IC samen met jong en oud de Amsterdamse jongerencultuur, met name jongerentaal, uitgaansleven en pannavoetbal op Amsterdamse pleintjes. Via WhatsApp of Snapchat kon iedereen foto's, geluiden en video's delen én erbij vertellen wat er zo waardevol aan was. Die digitale verzameling van inzendingen reisde daarna langs verschillende openbare bibliotheken.

[Neem hier een kijkje.](#)

© Gladstone Pottery Museum. CC BY

BESPOKE. Open, Collaborative and Creative Approaches to Heritage Documentation (BOCCAHD)

Dit project in Yorkshire kijkt naar hoe documentatie ontstaat en hoe het daarna geregistreerd, bewaard en ontsloten wordt. Door een mix van open en gesloten workshops krijgen niet alleen academici en erfgoedorganisaties inspraak, maar ook ervaringsdeskundigen en betrokken publieksgroepen. Zo leren ze elkaars praktijken, waarden en criteria kennen. Samen zoeken ze naar nieuwe manieren om erfgoed te beschrijven, te systematiseren en ontsluiten. Wat is bijvoorbeeld het immaterieel erfgoed bij archeologische opgravingen? Tijdens de BOCCAHD-bijkomsten laten de deelnemers de traditionele standaarden van de erfgoedsector wat los om te zoeken hoe men documenteren kan herdenken vanuit de belevingswereld van de uiteenlopende erfgoedbeoefenaars, betrokkenen en publieksgroepen. En op welke manier kan een participatieve aanpak van documenteren invloed hebben op de beleving en gebruik van het documentatiemateriaal?

[Neem hier een kijkje.](#)

benoemen - registreren - **documenteren**

Kennisdossier borgen via erfgoedfuncties: inleidende teksten

[Waarom borgen?](#)

[Waarom dit kennisdossier: borgen via erfgoedfuncties?](#)

[Even stilstaan bij woorden: immaterieel erfgoed en borgen](#)

[Verantwoordelijkheidszin](#)

[Erfgoedfuncties](#)

Trefwoord:

Meer weten:

[Kennisdossier: borgen via erfgoedfuncties](#)